

ԼԻԼԻԹ ՆՈՐԱՅՐԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տ.գ.թ.

ՀՀ ԳԱԱ Մ.Քոթանյանի անվան

տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտաշխատող

ՀՐԱՆՏ ԶԱՎԵՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, տ.գ.թ.

«Յուրբոմ» ընկերության գնումների և լոգիստիկայի

բաժնի ղեկավար

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

Ժողովրդագրական հիմնախնդիրների տեսանկյունից ներկայիս դարաշրջանն աշխարհում կարելի է անվանել ճակատագրական և կանխորոշիչ, աստիճանաբար ավելանում է 65-ից բարձր տարիքի անձանց և նվազում՝ ծնելիության տեսակարար կշիռը (աղյուսակ 1), աստիճանաբար ավելանում է 1 երեխա ունեցող ընտանիքների թվաքանակը: Աշխարհի շուրջ 100 երկրներում 1 կնոջ հաշվով միջին պտղաբերության մակարդակն այդպես էլ չի հասնում 2-ի¹: Հետաքրքրություն է ներկայացնում այն հանգամանքը, որ այդուհանդերձ 20-21-րդ դարաշրջանը մի շարք գիտնականների կողմից բնորոշվում է որպես ժողովրդագրական պայթյունի դարաշրջան, քանզի բնորոշվում է նաև բնակչության աննախադեպ աճով: Արդյո՞ք սա իրականություն է: Աղյուսակ 1-ի տվյալները վկայում են այն մասին, որ բնակչության աննախադեպ աճ գրանցվել է XX դարի կեսերին, սակայն աճի տեմպն աստիճանաբար նվազում է: Այսպես, եթե 1970թ. աշխարհի մասշտաբով բնակչության տարեկան աճը եղել է 2.09%, ապա արդեն 2015թ. այն կազմել է 1.19%: Համեմատության համար նշենք, որ 2017թ. տվյալ ցուցանիշը կազմում է 1.06%: Արդի աշխարհի ժողովրդագրական մեկ այլ հիմնախնդիր է նաև բնակչության սեռային բաշխվածության անհամամասնության աճը: Մասնավորապես աղյուսակ 1-ի տվյալներով կարող ենք տեսնել, որ 65-ից բարձր տարիքային խմբում 1970-2016թթ. գերակշռում են կանայք: Բնարկե, այստեղ անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև այն հանգամանքը, որ չափահասների շրջանում մահացության աստիճանն ավելի մեծ է տղամարդկանց, քան կանանց շրջանում: Սակայն հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 0-14 տարեկանների սեռային բաշխվածության մեջ դիտարկվող ժամանակահատվածում գերակշռում են տղաները, և 2005թ.-ից սկսած՝ նրանց տեսակարար կշիռն աճում է՝ կարող ենք ասել, որ ոչ հեռու ապագայում սա կարող է հանգեցնել բավական ծանր հետևանքների: Այսպես, եթե շարունակական բնույթ կրի

¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html?countryName=Russia&countryCode=rs®ionCode=cas&rank=197>

0-14 տարիքային խմբում աղջիկների տեսակարար կշռի նվազումը, սա կհանգեցնի ընդհանուր ծնելիության մակարդակի անկման, քանզի արդեն աշխարհի մասշտաբով ամուսնությունների թիվն էապես կկրճատվի, և բնակչության աճի տեմպը կնվազի անգամ 2017թ. ցուցանիշից, որն ի դեպ դիտարկվող ժամանակահատվածում ամենացածրն էր:

Աղյուսակ 1

Աշխարհի ժողովրդագրական պատկերը՝ թվերով, 1970-2016թթ. վերջի դրությամբ¹

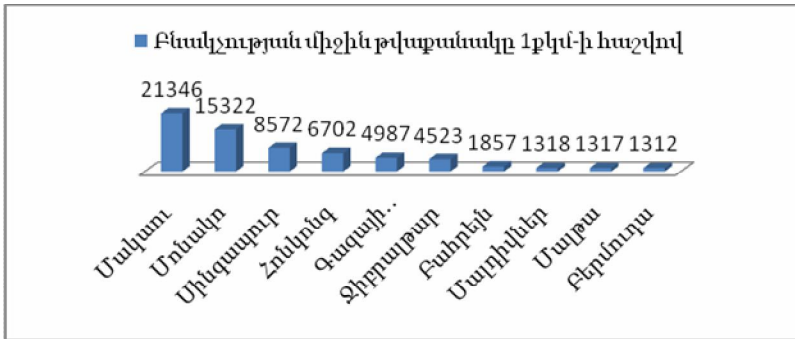
	1970	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016
65-ից բարձր տարիքի անձանց տեսակարար կշիռը ընդհանուր բնակչության թվաքանակում, %	5.31	5.90	5.94	6.16	6.52	6.89	7.31	7.64	8.28	8.48
Մինչև 14 տարեկան բնակչության տեսակարար կշիռը ողջ բնակչության մեջ, %	37.53	35.30	33.81	32.90	31.84	30.11	28.04	26.83	26.18	26.06
0-14 տարեկանների մեջ աղջիկների տեսակարար կշիռը	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.48	0.48	0.48	0.48
0-14 տարեկանների մեջ տղաների տեսակարար կշիռը	0.51	0.51	0.51	0.51	0.51	0.51	0.52	0.52	0.52	0.52
65-ից բարձր տարիքային խմբում տղամարդկանց տեսակարար կշիռը	0.42	0.42	0.42	0.42	0.43	0.44	0.44	0.45	0.45	0.45
65-ից բարձր տարիքային խմբում կանանց տեսակարար կշիռը	0.58	0.58	0.58	0.58	0.57	0.56	0.56	0.55	0.55	0.55
Բնակչության տարեկան աճը, %	2.09	1.75	1.75	1.74	1.51	1.33	1.25	1.22	1.19	1.18

Համաձայն պաշտոնական վիճակագրության՝ 2017թ. հուլիսի դրությամբ աշխարհի բնակչությունը կազմել է շուրջ 7.5 մլրդ մարդ, որից 1.4 մլրդը բնակվում է Չինաստանում, 1.3 մլրդը՝ Հնդկաստանում, 327 մլնը՝ ԱՄՆ-ում, 261 մլնը՝ Ինդոնեզիայում, 207 մլն՝ Բրազիլիայում²:

2017թ. դրությամբ աշխարհի ամենախիտ բնակեցված 10 երկրները ներկայացված են գծապատկեր 1-ում:

¹ http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=SP.POP.TOTL&id=1ff4a498&report_name=Popular-Indicators&populartype=series&ispopular=y#

² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>

Գծապատկեր 1. 2017թ. հուլիսի դրությամբ աշխարհի ամենախիտ բնակեցված 10 երկրները¹:

Այսպիսով, ստացվում է, որ աշխարհի ամենախիտ բնակեցված 10 երկրներում միջին հաշվով 1 քկմ-ի վրա բնակվում է 6726 մարդ: Թերևս հենց այս տեսանկյունից է ժամանակին Մալթուսն ասել, որ աշխարհի բնակչության նմանատիպ արագ աճն ի վերջո կհանգեցնի գերբնակեցման²: Համաձայն Մալթուսի տեսության՝ աշխարհի բնակչությունն աճում է երկրաչափական պրոգրեսիայով, իսկ առկա ռեսուրսները՝ թվաքանական պրոգրեսիայով, ուստի կգա մի ժամանակ, երբ սովոր կտիրի աշխարհում: Մյուս կողմից, սակայն, Մալթուսը նշում էր, որ աշխարհի բնակչության թվաքանակի գերաճը պարբերաբար զսպվում է բնական և արհեստածին եղանակներով՝ բնական աղետներ, պատերազմներ և այլն:

Սակայն, ինչպես արդեն նշեցինք, նման տեմպերով բնակչության աճի և կին-տղամարդ անհամամասնության մեծացման հետ մեկտեղ Մալթուսի անհանգստությունն ի չիք կղաղնա, քանզի բնակչության թվաքանակը կսկսի նվազել անգամ բնական ճանապարհով:

Այսպիսով, մենք քննարկեցինք վերջին 50 տարվա ժողովրդագրական հիմնախնդիրներն աշխարհի մակարդակով: Հասկանալի է, որ դրանք այս կամ այն կերպ դրսևորվել են նաև Հայաստանում: ՀՀ ժողովրդագրական հիմնախնդիրներին առավել մանրամասն կանդրադառնանք ստորև:

Անկախության տարիներից ի վեր բազմիցս են քննարկվում ՀՀ ժողովրդագրական հիմնախնդիրները, որոնց ներքո որպես կանոն դիտարկվում են արտագաղթը, ծնելիության անբավարար մակարդակը, հիվանդությունների երիտասարդացման հիմնախնդիրը՝ կապված էկոլոգիական

¹ Գծապատկերը կազմված է հեղինակների կողմից՝ համաձայն www.cia.gov կայքի պաշտոնական վիճակագրական տվյալների:

² Malthus T.R. (1807). Essay on the population, vol. i. L, p.306

հիմնախնդիրների հետ, կին-տղամարդ համամասնության շեղումը, ամուսնությունների միջին տարիքի, ինչպես նաև ամուսնալուծությունների աճը և այլն:

Աղյուսակ 2-ում ներկայացված է ՀՀ ժողովրդագրական պատկերը 1970-2016թթ.՝ աշխարհի հետ համեմատականներ անցկացնելու համար:

Աղյուսակ 2

ՀՀ ժողովրդագրական պատկերը՝ թվերով, 1970-2016թթ. վերջի դրությամբ¹

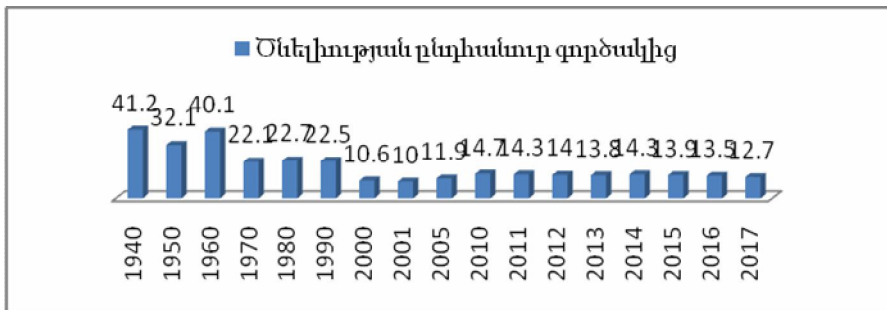
	1970	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016
65-ից բարձր տարիքի անձանց տեսակարար կշիռը ընդհանուր բնակչության թվաքանակում, %	5.56	5.80	5.96	5.41	5.63	8.38	10.02	11.90	10.99	10.91
Մինչև 14 տարեկան բնակչության տեսակարար կշիռը ողջ բնակչության մեջ, %	39.34	34.27	30.27	29.88	30.04	29.26	25.81	21.46	19.46	19.84
0-14 տարեկանների մեջ աղջիկների տեսակարար կշիռը	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.48	0.48	0.47	0.47
0-14 տարեկանների մեջ տղաների տեսակարար կշիռը	0.51	0.51	0.51	0.51	0.51	0.51	0.52	0.52	0.53	0.53
65-ից բարձր տարիքային խմբում տղամարդկանց տեսակարար կշիռը	0.41	0.40	0.38	0.37	0.37	0.39	0.40	0.41	0.41	0.40
65-ից բարձր տարիքային խմբում կանանց տեսակարար կշիռը	0.59	0.60	0.62	0.63	0.63	0.61	0.60	0.59	0.59	0.60
Բնակչության տարեկան աճը, %	2.49	2.11	1.65	1.52	0.05	-2.04	-0.63	-0.65	-0.39	0.37

Աղյուսակ 2-ի տվյալները համադրելով աղյուսակ 1-ի տվյալների հետ՝ կարող ենք փաստել մի շարք էական մարտահրավերներ ՀՀ ժողովրդագրական ոլորտում, քանզի ակնհայտ է դառնում, որ թեպետ համաշխարհային մակարդակով ժողովրդագրական հիմնախնդիրները սրվել են, սակայն դրանք էլ ավելի սուր են արտահայտված ՀՀ-ում: Մասնավորապես աղյուսակ 2-ից երևում է, որ սկսած 2000թ. Հայաստանում 65-ից բարձր տարիքային խմբի տեսակարար կշիռը ողջ բնակչության թվաքանակում գերազանցում է համաշխարհային ցուցանիշը շուրջ 2%-ային կետով, ինչն ավելի սուր է արտահայտում բնակչության ծերացման վտանգը ՀՀ-ում: Մտահոգիչ է նաև այն հանգամանքը, որ տվյալ ցուցանիշը բարձր է ոչ միայն համաշխարհայինից, այլև ՀՀ մինչև 2000թ. արձանագրված ցուցանիշից և ցավոք ունի աճի միտում: Այս երևույթը

¹ http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=SP.POP.TOTL&id=1ff4a498&report_name=Popular-Indicators&populartype=series&ispopular=y#

կարող է ունենալ մի շարք օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներ: Հասկանալի է, որ առաջնային պատճառներից են արտագաղթը, ծնելիության մակարդակի անկումը, արցախյան հակամարտության շարունակականությունը մինչ օրս: Սակայն հարկ է նշել նաև, որ ներկայումս 65-ից բարձր տարիքային խմբում 1940-1950-ականների սերունդն է, երբ ծնելիության գործակիցն ուներ բավական բարձր ցուցանիշներ (գծապատկեր 2): Ընդ որում այս խնդիրը դեռևս մոտակա 10 տարում էլ ավելի կսրվի, երբ 65-ից բարձր տարիքային խումբ մուտք կգործեն 1950-60-ականների ծնվածները:

Գծապատկեր 2-ում ներկայացված է ՀՀ ծնելիության ընդհանուր գործակիցը 1940-2017թթ.:

Գծապատկեր 2. ՀՀ ծնելիության ընդհանուր գործակիցը 1940-2017թթ. (հազար բնակչի հաշվով)¹

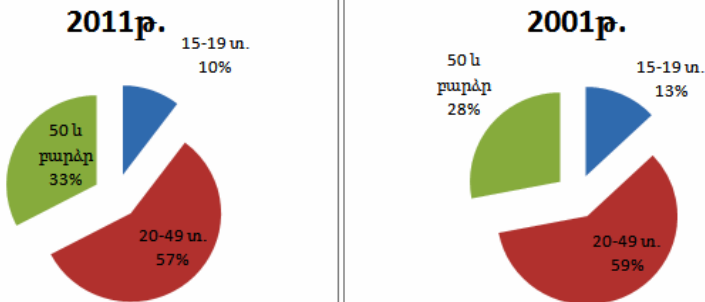
Ինչպես տեսնում ենք, ծնելիության ընդհանուր գործակիցն էականորեն նվազել է 2000թ., այն անգամ ցածր է եղել 1990-ականների ցուցանիշի մակարդակից, երբ ՀՀ բնակչությունը գտնվում էր սոցիալական շատ ծանր կացության մեջ: Եվ թեպետ 2010թ. ծնելիության ընդհանուր գործակցի աճ է գրանցվել, սակայն դրա արդյունքում այն դեռևս բավական ցածր է 1990-ականների մակարդակից և բացի այդ՝ չի մեղմացրել բնակչության ծերացման վտանգը:

Համեմատության համար ներկայացնենք 2001թ. և 2011թ. անցկացված մարդահամարի արդյունքում բացահայտված ՀՀ մշտական բնակչության տարիքային բաշխումը (գծապատկեր 3):

¹ Գծապատկերը կազմվել է հեղինակների կողմից ՀՀ ԱՎԾ տվյալների հիման վրա. 1940-2000թթ. տվյալները վերցված են հետևյալ աղբյուրից՝

http://armstat.am/file/article/demos_08_3.pdf էջ 6, իսկ 2000-2017թթ.՝

<http://armstat.am/am/?nid=12&id=11005&submit=%D5%93%D5%B6%D5%BF%D6%80%D5%A5%D5%AC>

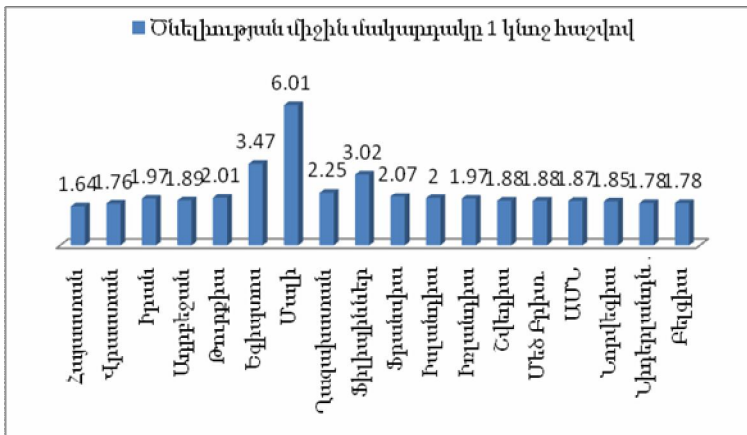
Գծապատկեր 3. ՀՀ ընդհանուր բնակչության տարիքային կազմը՝ ըստ 2001թ. և 2011թ. մարդահամարի արդյունքների¹

Ինչպես տեսնում ենք, 10 տարվա կտրվածքով ակնհայտ է, որ ՀՀ մշտական բնակչության թվաքանակում կրճատվում են ինչպես 15-19 տարեկանների, այնպես էլ 20-49 տարեկանների տեսակարար կշիռները: Սա ևս մեկ անգամ վկայում է ազգի ծերացման վտանգի մասին:

Երկրի ազգային անվտանգության տեսանկյունից հարկ ենք համարում համեմատական վերլուծություն իրականացնել նաև ՀՀ և հարևան երկրների, ինչպես նաև մի շարք զարգացած և զարգացող երկրների 2017թ. ծնելիության ցուցանիշների միջև (գծապատկեր 4):

ՀՀ-ն 1 կնոջ հաշվով ծնելիության միջին մակարդակով գտնվում է աշխարհի 224 երկրների շարքում 177-րդ տեղում: Իսկ գծապատկեր 4-ի տվյալներից էլ ակնհայտ է դառնում, որ ՀՀ-ում ծնելիության մակարդակը ցածր է անգամ մի շարք զարգացած երկրների նույն ցուցանիշից: Ընդ որում զարգացած երկրներին սովորաբար բնորոշ է լինում ծնելիության ցածր մակարդակը, և թերևս այս երևույթը կարելի է բացատրել դրանցում առկա միգրանտների քանակով: Սակայն այստեղ առավել մտահոգիչ է այն հանգամանքը, որ ՀՀ ծնելիության մակարդակը ցածր է հարևան բոլոր երկրներից: Այս պատկերի շարունակականությունը կարող է հանգեցնել ազգային անվտանգության մակարդակի նվազման:

¹ Գծապատկերը կազմված է հեղինակների կողմից՝ ըստ ՀՀ ԱՎԾ տվյալների. 2001թ. մարդահամարի արդյունքները վերցված են հետևյալ աղբյուրից՝ <http://docs.armstat.am/census/pdfs/21.pdf>, իսկ 2011թ.-ինը՝ <http://armstat.am/file/doc/99478253.pdf>

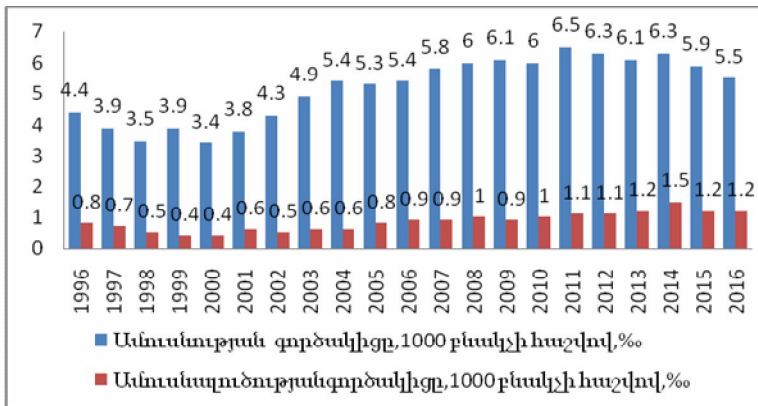
Գծապատկեր 4. Ծնելիության միջին մակարդակը 1 կնոջ հաշվով, 2017թ. հաշվարկներ¹

Կրկին վերադառնալով աղյուսակ 1-ի և 2-ի տվյալների համեմատությանը՝ պետք է նշենք ևս մի քանի անհանգստացնող հանգամանք։ Նախ և առաջ մինչև 14 տարեկանների տեսակարար կշիռն աստիճանաբար նվազում է ՀՀ բնակչության թվաքանակում, և այն գրեթե 6%-ային կետով ցածր է համաշխարհային նույն ցուցանիշից։ Բացի դրանից՝ Հայաստանում առավել սուր է արտահայտված նաև մինչև 14 տարեկանների սեռային բաշխվածության անհամաչափությունը, որը ոչ հեռու ապագայում կարող է հանգեցնել ծնելիության մակարդակի առավել մեծ անկման։

Փորձենք բացատրել ծնելիության անբավարար մակարդակը՝ կախված ամուսնությունների և ամուսնալուծությունների ցուցանիշից։ Գծապատկեր 5-ում ներկայացված են ՀՀ ամուսնությունների և ամուսնալուծությունների գործակիցները՝ ըստ 1996-2016թթ.։

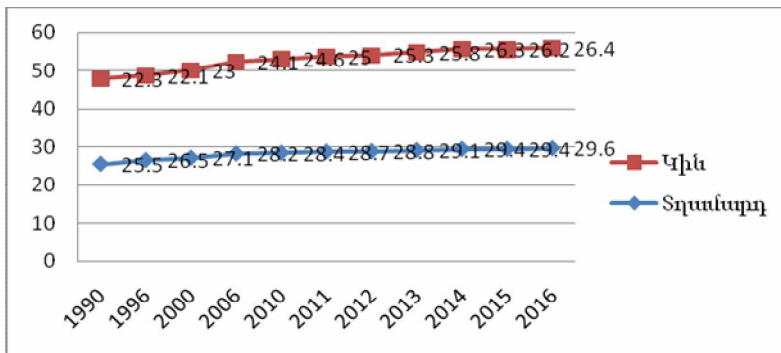
Ինչպես նկատում ենք, 1997-2002թթ. գրանցվել են թե՛ ամուսնությունների և թե՛ ամուսնալուծությունների ամենացածր ցուցանիշները՝ այնուհետև արձանագրելով ոչ կայուն աճի միտում։ Հետաքրքրական է, սակայն, այն հանգամանքը, որ 2010-2014թթ. գրանցված ամուսնության գործակցի աճին զուգընթաց նվազել է ծնելիության ընդհանուր գործակիցը։ Մա կարող է նշանակել, որ նորաստեղծ ընտանիքներն ամենևին էլ չեն շտապում երեխա ունենալ՝ առաջնային դարձնելով կարիերայի առաջխաղացումը։

¹ Գծապատկերը կազմված է հեղինակների կողմից՝ համաձայն հետևյալ աղբյուրի՝ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html?countryName=Russia&countryCode=rs®ionCode=ca&s&rank=197>

Գծապատկեր 5. Ամուսնությունների և ամուսնալուծությունների գործակիցները ՀՀ-ում, 1000 բնակչի հաշվով¹

Պատկերն առավել ակնառու կլինի, եթե վերլուծենք առաջին ամուսնությունների տարիքային փոփոխությունը 1990-2016թթ. (գծապատկեր 6):

Գծապատկեր 6. Առաջին ամուսնությունների միջին տարիքը ՀՀ-ում 1990-2016թթ.²

Ինչպես երևում է գծապատկեր 6-ից, դիտարկվող ժամանակահատվածում անշեղորեն աճել է ինչպես տղամարդկանց, այնպես էլ կանանց

¹ Գծապատկերը կազմվել է հեղինակների կողմից՝ համաձայն ՀՀ ԱՎԾ տվյալների՝ http://armstatbank.am/pxweb/hy/ArmStatBank/ArmStatBank__2%20Population%20and%20social%20processes__28%20Population/PS-pp-3-2016.px/?rxid=002cc9e9-1bc8-4ae6-aaa3-40c0e377450a

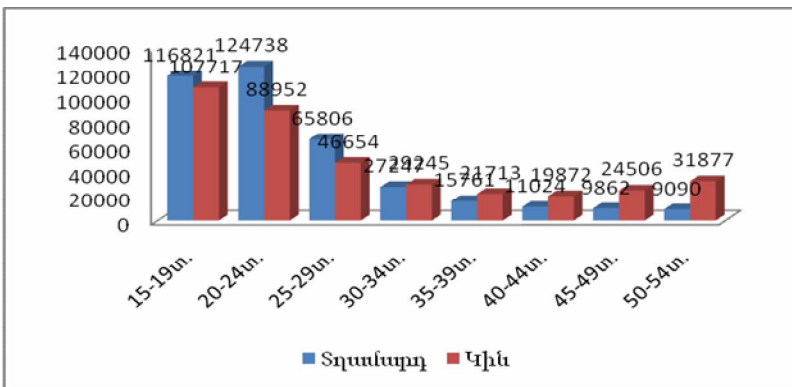
² Գծապատկերը կազմվել է հեղինակների կողմից՝ ըստ ԱՎԾ տվյալների՝ http://armstat.am/file/article/demog_2017_6.pdf

առաջին ամուսնությունների միջին տարիքը՝ 4 տարով, տղամարդկանց համար այն 26-ից դարձել է 30, կանանց համար՝ 22-ից՝ 26: Եվ եթե այս միտումը ծնելիության մակարդակի անկման հետ մեկտեղ պահպանվի, ապա ոչ ուշ, քան 20-30 տարի հետո Հայաստանում բնական հավելած չի գրանցվի, և մենք կունենանք «մահացող ազգի կարգավիճակ»:

Բազմիցս է խոսվում այն մասին, որ ամուսնության միջին տարիքի աճը պայմանավորված է սոցիալական խնդիրներով, սակայն մենք չենք կարող անշեղորեն պնդել այդ թեզը, քանզի անգամ ամենավատ սոցիալական պայմաններում գտնվելու պարագայում (1990-ականներ) Հայաստանում ամուսնության միջին տարիքն ավելի ցածր էր, քան այսօր: Ընդ որում տվյալ պարագայում մենք գործ ունենք ևս մեկ պարադոքսալ երևույթի հետ. ամուսնության միջին տարիքի աճն ուղեկցվում է ամուսնալուծությունների թվի աճով, այսինքն՝ տվյալ պարագայում հասարակությունում արդյունավետ չի գործում «տասը չափիր, մեկ կտրիր» հանրահայտ սկզբունքը:

Ի վերջո ցանկանում ենք անդրադառնալ նաև կին-տղամարդ անհամամասնության հիմնախնդրին, որն էլ ավելի է սրում ժողովրդագրական խնդիրները ՀՀ-ում:

Գծապատկեր 7-ը ցույց է տալիս սեռային անհամամասնությունը ՀՀ մշտական բնակչության ամուսին/կին չունեցող անձանց շրջանում՝ ըստ տարիքային խմբերի:

Գծապատկեր 7. ՀՀ մշտական բնակչության ամուսին/կին չունեցող անձանց տարիքային բաշխումը՝ ըստ 2011թ. մարդահամարի տվյալների¹

¹ Գծապատկերը կազմվել է հեղինակների կողմից ՀՀ ԱՎԾ տվյալների հիման վրա՝ <http://armstat.am/file/doc/99478253.pdf>

Գծապատկերն ակնհայտորեն ամուսին/կին չունեցող անձանց բաժանում է 2 մասի՝ յուրաքանչյուրին բնորոշ առանձին խնդրով: Այսպես, 30-55 տարիքային խմբում կանայք 54229-ով ավելին են, քան նույն տարիքային խմբի տղամարդիկ, ուստի տվյալ դեպքում ոչ բոլոր կանայք կարող են նույն տարիքային խմբում ամուսին գտնելու հնարավորություն ունենալ: Իսկ ահա 19-29 տարիքային խմբում տղամարդիկ 64042-ով ավելին են, քան կանայք, այսինքն՝ այս իրավիճակում էլ բոլոր տղամարդիկ չէ, որ կկարողանան կին ընտրել նույն տարիքային խմբում: Ստացվում է, որ նույն տարիքային խմբում ընտրություն կատարելով անգամ լավագույն տարբերակում նվազագույնը 118271-ով կրճատվում է հայ ընտանիքների պոտենցիալ քանակը՝ իր հետ բերելով նաև ծնելիության, հետևաբար նաև՝ ազգի պոտենցիալ աճի կրճատում: Խնդրի լուծումը, օրինակ՝ կարող է լինել այնպիսի ընտանիքների կազմումը, որտեղ կինը 30-50 տարիքային խմբից է, իսկ ամուսինը՝ 15-29: Սակայն սա մեր մենթալիտետում քիչ ընդունված տարբերակ է, ուստի չենք կարծում, որ մեր նշած թիվը էապես կկրճատվի անգամ այս տարբերակի կիրառման պարագայում: Լուծումներից հաջորդը կարող է լինել խառնամուսնությունների տեսքով, սակայն տվյալ պարագայում կարծում ենք՝ այդպես էլ չի լուծվի ազգի ծնելիության խնդիրը, քանզի մեզանում խառնամուսնությունները որպես կանոն նպաստում են ծագումով հայ ամուսնու կամ կնոջ տեղափոխմանը ոչ հայազգի կնոջ կամ ամուսնու բնակության երկիր՝ տվյալ երկրի քաղաքացիություն ստանալու և այլ ակնկալիքներով: Ի վերջո որպես լուծում պետական մակարդակով կարող ենք առաջարկել միայնակ մայրերին մի շարք առավելությունների տրամադրումը: Սա թերևս որոշ չափով կարող է լուծել 30-55 տարիքային խմբում պոտենցիալ ծնելիության մակարդակի խնդիրը: Մասնավորապես պետության կողմից կարող են բացվել պետական մանկապարտեզներ՝ մտորային տարիքի երեխաներ ունեցող միայնակ աշխատող մայրերին աջակցելու նպատակով, ինչպես նաև երկարաձգվել տվյալ թիրախային խմբում գտնվող կանանց հետծննդյան վճարովի արձակուրդի ժամանակահատվածը: Հասկանալի է, սակայն, որ տվյալ առաջարկությունն իր հետ կարող է բերել մի շարք խնդիրներ, ուստի և առավել հստակ առաջարկությունների իրականացման համար անհրաժեշտ ենք համարում հետազայում ավելի մանրամասն վերլուծության իրականացումը:

Համանման հիպոթետիկ լուծում, սակայն, չենք կարող առաջարկել մինչև 30 տարեկան տղամարդկանց քանակի գերազանցությամբ պայմանավորված ծնելիության պոտենցիալ մակարդակի աճի համար: Ավելին, եթե հաշվի առնենք այն հանգամանքը, որ սփյուռքահայ երիտասարդու-

թյունը կին ընտրելիս «հիշում է հայրենիքը», և ընտրություն են կատարում Հայաստանից, ապա տվյալ պարագայում մինչև 30 տարիքային խմբում կին չունեցող տղամարդկանց և կանանց միջև անհամամասնությունն էլ ավելի կխորանա: Տվյալ պարագայում ունենք առկա փաստ, սակայն հետազայում նման պատկերից խուսափելու համար կարող ենք առաջարկել ծնվող երեխաների համար տրամադրվող նպաստի չափի տարբերակում՝ հոգուտ ծնվող աղջիկների: Այս դրույթը ևս առավել մանրամասն հաշվարկների կարիք ունի, ուստի սրան խորությամբ կանդրադառնանք հետագայում:

Այսպիսով, կատարված աշխատանքի արդյունքում հանգում ենք մի շարք եզրակացությունների.

- աշխարհի բնակչությունը ներկայումս աճում է նվազող տեմպերով, և 2017թ. աշխարհի բնակչության տարեկան աճը եղել է 1.06%:
- Աշխարհի մասշտաբով ներկայումս ինչպես մինչև 14 տարեկանների տարիքային խմբում, այնպես էլ նոր ծնվող երեխաների մեջ գերակշռում են տղաները, և այդ անհամամասնությունն աճի միտում ունի:
- Աշխարհի բնակչության մեջ աստիճանաբար աճում է 65-ից բարձր տարիքային խմբի տեսակարար կշիռը՝ 2016թ. հասնելով 8.48%-ի, իսկ Հայաստանում այս ցուցանիշն ավելի մեծ է՝ 10.91% (2016թ.):
- Հայաստանում 65-ից բարձր տարիքային խմբի տեսակարար կշիռը բնակչության մեջ ոչ միայն բարձր է համաշխարհային միջին ցուցանիշից, այլև ունի շարունակական աճի միտում:
- Ծնելիության ընդհանուր գործակիցը Հայաստանում ներկայումս ցածր է 1990թ. արձանագրված նույն ցուցանիշից:
- Ծնելիության միջին մակարդակով Հայաստանը աշխարհի 224 երկրների շարքում գրավում է 177-րդ տեղը՝ հետ մնալով բոլոր հարևան երկրներից:
- Մինչև 14 տարիքային խմբի տեսակարար կշիռը նվազում է ինչպես աշխարհում, այնպես էլ Հայաստանում, սակայն Հայաստանի ցուցանիշը 6%-ային կետով ցածր է անգամ աշխարհի միջինից:
- Հայաստանում առաջին ամուսնությունների տարիքը 26 տարվա ընթացքում աճել է 4 տարով:
- Հայաստանում 15-29 տարեկանների շրջանում կին չունեցող տղամարդիկ գերազանցում են նույն տարիքային խմբի ամուսին չունեցող կանանց 64042-ով, իսկ 30-55 տարիքային խմբում ամուսին չունեցող կանայք գերազանցում են նույն տարիքային խմբի կին չունեցող տղամարդկանց 54229-ով, ինչն էլ նպաստում է ծնելիության պոտենցիալ մակարդակի անկմանը:

Ամփոփելով արդյունքները՝ նշենք, որ ներկայումս ՀՀ ժողովրդագրական պատկերում առկա են մի շարք լրջագույն խնդիրներ, որոնք շուտափույթ լուծում չստանալու պարագայում ոչ հեռու ապագայում կնպաստեն մեզանում նոր՝ «մահացող ազգ» եզրույթի շրջանառությանը: Ուստի անհրաժեշտ է լրջորեն մոտենալ առաջին հայացքից զուտ անձնական հարթության վրա գտնվող հիմնախնդիրն և դրան տալ պետական լուծում, հակառակ դեպքում այն կդառնա ազգային անվտանգության տեսանկյունից անլուծելի հիմնախնդիր:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

ԼԷԼԻԹ ՆՈՐԱՅՐԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տ.գ.թ.

ՀՀ ԳԱԱ Մ.Քոթանյանի անվան

տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտաշխատող

ՀՐԱՆՏ ԶԱՎԵՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, տ.գ.թ.

«Յուրում» ընկերության գնումների և լոգիստիկայի

բաժնի ղեկավար

Համառոտագիր: Ժողովրդագրական հիմնախնդիրների տեսանկյունից ներկայիս դարաշրջանը համարվում է մեծ փոփոխությունների ժամանակաշրջան:

Հոդվածի նպատակն է վերլուծել ՀՀ ժողովրդագրական պատկերը, համեմատել այն համաշխարհային միտումների հետ, վեր հանել ՀՀ տնտեսության զարգացումը խոչընդոտող ժողովրդագրական հիմնախնդիրները և առաջարկել հնարավոր լուծումներ:

Արդյունքում ստացվել է, որ ՀՀ-ում ժողովրդագրական հիմնախնդիրները համահունչ են համաշխարհային միտումներին, սակայն առավել սուր են արտահայտված և անհապաղ միջոցառումներ չնախաձեռնելու պարագայում կարող են հանգեցնել անցանկալի հետևանքների:

Բանալի բառեր. *ժողովրդագրական հիմնախնդիր, ծնելիություն, ամուսնությունների միջին տարիք, բնակչության աճ, տեսակարար կշիռ:*

ТЕКУЩИЕ ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ В АРМЕНИИ

ЛИЛИТ НОРАЙРОВНА САРГСЯН, к.э.н.

Научный сотрудник Института экономики имени М. Котаняна, НАН РА

ГРАНТ ЗАВЕНОВИЧ АРУТЮНЯН, к.э.н.

Руководитель департамента закупок и логистики в ООО ЮКОМ

Аннотация: С точки зрения демографических проблем нынешняя эпоха считается периодом больших перемен.

Целью статьи является анализ демографической картины РА, сравнение ее с глобальными тенденциями, выявление демографических проблем, препятствующих развитию экономики Армении, и предложение возможных решений.

В результате выяснилось, что демографические проблемы в Армении соответствуют мировым тенденциям, но выражены острее и могут привести к нежелательным последствиям, если не предпринять соответствующие меры.

Ключевые слова: демографические проблемы, рождаемость, средний возраст бракосочетаний, рост населения, удельный вес.

CURRENT DEMOGRAPHIC ISSUES IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

LILIT NORAYR SARGSYAN, *Ph.D. in Economics*

Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics

National Academy of Sciences, Republic of Armenia

HRANT ZAVEN HARUTYUNYAN, *Ph.D. in Economics*,

Head of Procurement and Logistics Department, "UCOM" LLC

Abstract: From the point of view of demographic issues, the current epoch is considered a period of great changes.

The purpose of the article is to analyze the demographic stance in the Republic of Armenia, to compare it with global trends, to reveal those demographic issues that hinder the development of the Armenian economy, and to propose possible approaches to address them.

The findings of the study state that the demographic issues the Republic of Armenia faces reflect the global trends, however, are more deeply-rooted and could cause undesirable consequences.

Keywords: Demographic issues, fertility, average age of women at marriage, population growth, share.